

פרק מ"ד
פסוקים ח' - י'

א. ס' ופסוק ימצא אתו מעבדך וסמך
י' ופסוק: גם עתה כדבריתם כן הוא אשר ימצא אתו יהיה לי עבד
ואתם תהיו נקיים.

בראשית רבה צ"ב

"כדבריתם כן הוא" - עשרה בני אדם שנמצא אחד מהן בגניבה, אין כולן באסירא?
אני איני עושה כן אלא "אשר ימצא אתו יהיה לי עבד".

רש"י ד"ה גם עתה כדבריתם כן הוא: אף זו מן הדין אמר כדבריתם כן הוא, שכלכם
חייבים בדבר, עשרה שנמצא גניבה אצל אחד מהם, כלם נתפשים. אבל אני אעשה
לכם לפנים משורת הדין! "אשר ימצא אתו יהיה לי עבד".

רמב"ן ד"ה כדבריתם כן הוא: (אחרי הביא דברי רש"י דלעיל): ואין לשון "גם עתה"
נופל יפה על פירוש זה. ואולי יאמר: גם עתה כדבריתם כן הוא המשפט, אשר
ימצא אתו בלבד יהיה לי עבד. אבל יוסף אמר (לקמן בפסוק י"ז): "חלילה לי
מעשות זאת", ויורה כי אין משפטם שיהיו כולם נתפשים בגניבה ולכן אמר: "חלילה
לי!" כי שופט כל הארץ אני וחלילה לי לעשות לכם חסד, כי אין חייב העשרה
בהמצא גניבה ביד האחד בלתי אם נודעו, כי בחוסדם יחד ללכת לגנוב ולקח
אחד מהם את הגניבה לדעת כלם, אז יתחייבו.

והנכון, כי מתחילה היה מאשים את כלם (פ' ד'): "למה שלמתם רעה תחת טובה
הרעותם אשר עשיתם" והם פטרו עצמם באמרו: "אשר ימצא אתו וסמך, כי הוא הגנב,
וגם אנחנו הנקיים מן הגניבה נהיה לעבדים".

הנה דעתם לאמר, שהגנב אשר ימצא אתו הוא לבדו היודע בגניבה, כי אם היו כלם
יודעים בגניבה, למה ימות זה ויחיו הם?! ראוי שימותו כלם, או יהיו כלם
עבדים, כי הדין בהם שוה. אבל הם טוענים שלא ידעו האחרים בגניבה רק קנשו
את עצמם (=קבלו על עצמם ענש שלא מן הדין) שיהיו גם הם לעבדים. ולכן אמר
להם (אשר על הבית): וגם עתה, שאתם נודעים ונמצאים יחדיו (=ויש לחלות את
האשמה בכלכם) כדבריתם כן הוא (=אעשה עמכם לפנים משורת הדין ולא אשפוט
אתכם כחבר בוגדים), אשר ימצא אתו הוא הגנב והוא לבדו הראוי לענש ויהיה
לי לעבד, כי בתשלומי אני חפץ יותר ממיתתו, ואתם תהיו נקיים.

או טעם "כן הוא" כן יהיה. גם עתה שאין כן המשפט, כדבריתם כן יהיה,
וכמותו (יחושע ב' כ"א): "ותאמר: כדבריתם כן הוא ותשלחם וילכו", טעמו:
כן יהיה. והוא הנכון בעיני. והוא דברי רבותינו ז"ל בבראשית רבה (צ"ב ח')
שאמרו: "עשרה בני אדם שנמצא אחד מהם בגניבה אין כלם בסירה (=באסירה)?!
אני איני עושה כן...". נחזינו למה שפירשתי ולא כדברי רש"י.

ונוכל לתקן לדעת הרב (=רש"י) שאמר יוסף "חלילה לי מעשות זאת", שאחיה לכם
אני רע מאשר על ביתי, שפטר אתכם מתחילה ואמר לכם "ואתם תהיו נקיים", כי
אני אקים דבר עבדי וצאת מלאכי אשלים.

1. מה קשה בפסוקנו?
2. מהי בקרת רמב"ן לפירושו של רש"י?
3. xx בדבריו הראשונים (עד "והנכון, כי מתחילה הילכו...") מנסה
הרמב"ן להגן על רש"י בפני בקורתו הוא (של הרמב"ן עצמו),
הסבר כיצד?
4. xx החבדל בין רש"י לרמב"ן אינו רק בתפישתם את דברי אשר
על הבית (פסוק י') אלא גם בתפישתם את דברי האחים.
הסבר מהו איפוא החבדל בין רש"י לרמב"ן בחבנת פסוק ס'
פ'?
5. xx מהו החבדל בין רש"י לרמב"ן (בפירושו הראשון עד "או טעם")
בפירושו המילוד "גם עתה"?
6. xx למה מתיחסות המלים "כדבריתם כן הוא" לפי פירוש רש"י ולפי
פירושו הראשון של הרמב"ן?
7. xx מה החבדל בין פירושו הראשון של הרמב"ן (מן "והנכון")
לבין פירושו השני (מן "או טעם כן יהיה" עד "והוא הנכון
בעיני")?
8. xxx ! כיצד מבין הרמב"ן את דברי חז"ל במדרש רבה, ע' לעיל
בראש השאלה) וכיצד הבינם רש"י? (שיט לב לדברי הרמב"ן:
נחזינו למה שפירשתי ולא כדברי רש"י).
9. xxx לשם מה הוסיף הרמב"ן את דבריו האחרונים (החל מן "ונוכל
לתקן"), מה רצה לישב על פסוק?

ב. ח': הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחותינו השיבנו אליך מארץ כנען ואיך נגנב מבית אדניך כסף או זהב.

ר' יצחק עראמה, עקדת יצחק שער שלשים:
צדקו עצמן מקל והמה שלשה צדדים: על האחד אמרו: "הן כסף" כלומר שאין בו סימן. על השני אמרו: "אשר מצאנו" שהיה דרך מציאה. ועל השלישי אמרו: "בפי אמתחותינו" שכליהם קונים להם. ועם כל זה השיבנו אליך מארץ כנען ואיך נפסע עכשיו אלהינו שלשתן לגנוב מבית אדוניך כסף או זהב.
וזה כי הגניבה היפך המציאה, "ומבית אדוניך" הפך "בפי אמתחותינו" והגביע שמועז עליהם הוא כסף שיש בו סימן היפך הכסף המושב.
"אשר ימצא אתו מעבדיך..." - הענישו את עצמם בזה לדעתם שאין בהם מי שישלח בעולתה ידו, כי יבחרו להיות עבדים משוב אל אביהם אם יתפש אחד מהם כגנב ולא יקבלו שום חלוקה אלא כולם פטורים או כלם חייבים.
"ויאמר גם עתה כדבריהם כן הוא" אין דבר זה מוטב אל מה שקנסו עצמם כמו שחשבו הראשונים ז"ל, אלא למה שצדקו נפשם בחזקת וכשרותם מכת שלש הטענות שזכרו, ולזה אמר: "גם עתה" - אחר שקרה מעשה זה אע"פ שתמצא הגניבה ביד אחד מכם ויש מקום לומר שהורעה חזקתכם, עם כל זה כדבריהם כן הוא ויטפיקו טענותיכם (=תהיינה מספיקות אצלי) לכשתהיו מוחזקים אצלי בכשרות בבתחילה. אמנם אשר ימצא אתו הגביע כבר הורעה חזקתו, שהרי שור שחוט לפנינו ולזה: הוא לבדו יהיה לי עבד ואתם נקיים.

במה שונה בעל עקדת יצחק מקודמיו (רש"י ורמב"ן) בישוב הקשי שעסקנו בו בשאלה א'?

שים לב: השוני הוא בפירוש ה"עתה" (של "גם עתה") ובפירוש "כדבריהם" ונחם שבין שני חלקי הפסוק.

תשובות יש לשלוח לבחמה ליבוביץ, קרית משה, ירושלים

העורך: מיכאל פרלמן

שאלות במעמי המקרא

- א. מא מ"ז ויען יוסף את-פרעה בלעדי אלקים יענה את- שלום פרעה
מב י' ויאמרו אליו לא אדני ועבדיך באו לשבר-אכל
מב ל"א ונאמר אליו כנים אנחנו לא היינו מרגלים
מב כ"א ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על-אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו...

כל הפסוקים הנ"ל כוללים "לשון אמירה" ולא בא המפסיק הגדול בגמר הפתיחה (במקום נקודותיים) אלא באמצע ה"נאום".

1. איזה כלל תקבע בצירוף המעמים בפסוקים הכוללים "לשון אמירה"?
2. הסבר את נוהג הכלל הזה לגבי כל אחד מן הפסוקים הנ"ל

ב. מא כ"ו שבע פרת הטבת שבע שנים הנח
ושבע השבלים הטבת שבע שנים רנר חלום אחד הוא.

1. מה תוכל ללמוד - מתוך השוואת המעמים בצלציות המקבילות - על דרך צירוף המעמים: דרגא-סובח-רביע?
(עיי' ב"דפים ללימוד מעמי המקרא, כרך ג' עמודים 9-208)
2. המלים "חלום אחד הוא" סומנו ברוב החוצאות במעמים: מפחא-מרכא-סו"פ. (והשווה פסוק י"ה "חלום פרעה אחד הוא")
אך ש"ל והרב ברכר בהוצאת "יהואש" סימנו (תוך הסתמכות על כתבי-יד ודפוסים ראשונים אחדים) בסדר הפוך: מרכא-מפחא-סו"פ.

ר"ו היידנהיים בפירושו "שום שכל" לפסוקנו תומך בנוף הראשון, ומעיר, שהנוסח האחר עלול להטעות, כי הוא נותן מקום לפרשו כמו במדבר טז ט"ו לא חסור אחד מהם בשאתי...

מהו הפירוש המטעה שרצה ר"ו היידנהיים למנע? (עיי' רש"י שם).

תשובות לשאלות במעמי המקרא יש לשלוח למיכאל פרלמן, קבוצת יבנה ד"ב

חורף אשדוד